

INNOVATIVE APPROACHES TO STRENGTHENING ECONOMIC STABILITY UNDER THE IMPACT OF GLOBAL FINANCIAL CRISIS

Moyliyev E.B.

University of World Economy and Diplomacy. PhD

Komiljon Urinov

Master's student of the Faculty of International Economics and Management

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16892516>

ARTICLE INFO

Received: 12th August 2025

Accepted: 17th August 2025

Online: 18th August 2025

KEYWORDS

Financial globalization, capital flows, macroprudential policy, financial stability, financial trilemma.

ABSTRACT

This article discusses the impact of financial globalization on macroeconomic stability with theoretical foundations. The concept of financial globalization, its dimensions and stages of development are analyzed. Also, their theoretical foundations in the structural and macroprudential context are studied, highlighting successful and dangerous mechanisms. The article uses complex economic terms - macroprudential policy, liberalization of capital flows, financial trilemma, and the concepts of risky integration.

GLOBAL MOLIVAVIY INQIROZLAR TA'SIRIDA IQTISODIY BARQARORLIKNI MUSTAHKAMLASHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

Moyliyev E.B.

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti. PhD

Komiljon O'rinov

Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16892516>

ARTICLE INFO

Received: 12th August 2025

Accepted: 17th August 2025

Online: 18th August 2025

KEYWORDS

Moliyaviy globalizatsiya, kapital oqimlari, makroprudensial siyosat, moliyaviy barqarorlik, moliyaviy trilemma.

ABSTRACT

Ushbu maqolada moliyaviy globalizatsiyaning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri nazariy asoslar bilan yoritiladi. Moliyaviy globalizatsiya tushunchasi, uning o'lchovlari hamda rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Shuningdek, muvaffaqiyatli va xavfli mexanizmlarni ajratib ko'rsatgan holda, ularning strukturaviy hamda makroprudensial kontekstdagi nazariy asoslari tadqiq etiladi. Maqolada murakkab iqtisodiy atamalar — makroprudensial siyosat, kapital oqimlari liberalizatsiyasi, moliyaviy trilemma, va xatarli integratsiya konseptlari ishlatilgan.

Kirish. So'nggi o'n yilliklarda jahon iqtisodiyoti keskin intensivlashgan moliyaviy globallashuv jarayonlarini boshdan kechirmoqda. Kapital oqimlarining erkinlashuvi, xalqaro moliya bozorlarining chuqur integratsiyalashuvi va transchegaraviy moliyaviy vositalarning diversifikatsiyasi natijasida milliy iqtisodiyotlar o'zaro yuqori darajada bog'liq tizimga

aylangan. Bu jarayon bir tomondan iqtisodiy o'sish, investitsion faollik va texnologik taraqqiyot uchun keng imkoniyatlar yaratgan bo'lsa, ikkinchi tomondan moliyaviy barqarorlikka tahdid soluvchi yangi risk vektorlarini yuzaga keltirdi. 2008–2009-yillardagi global moliyaviy inqiroz, 2010-yillardagi Yevro hududi qarz inqirozi hamda 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi davridagi iqtisodiy pasayishlar shuni ko'rsatdiki, moliya tizimi bilan real sektor o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kuchaygan sari tizimli risklarning transchegaraviy tarqalish tezligi ham ortadi. Masalan, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2009-yilda global YAIM 1,3 ga qisqarib, xalqaro savdo hajmi 10,7 ga kamaygan¹. Moliyaviy globallashuvning asosiy xususiyatlaridan biri — kapitalning geografik chegaralarsiz harakati va aktivlarning tezkor qayta taqsimlanishidir. Bu holat moliya bozorlarini likvidlik yetishmovchiligi, aktiv pufaklari (asset bubbles) va kredit sikllarining keskin o'zgarishiga nisbatan sezgir qiladi. Shu bilan birga, xalqaro valyuta tizimidagi dollarlashuv darajasi yuqoriligi global likvidlik shoklarining rivojlanayotgan iqtisodiyotlarga ta'sirini kuchaytiradi. O'zbekiston iqtisodiyoti ham mazkur jarayonlardan chetda qolmagan bo'lib, so'nggi o'n yilliklarda moliyaviy integratsiya darajasi sezilarli oshdi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda mamlakatning tashqi qarzi 2020-yilga nisbatan 16,6 ga oshgan va YAIMning 38,4 ini tashkil qilgan. Shu bilan birga, bank tizimida Bazel III standartlariga mos kapital va likvidlik buferlarini shakllantirish, moliyaviy xavfsizlik tarmoqlariga qo'shilish va makroprudensial siyosat vositalarini kengaytirish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda.² Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, moliyaviy globallashuvning imkoniyatlaridan samarali foydalanish bilan birga, global moliyaviy shoklarga bardoshlilikni ta'minlash masalasi milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlashning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda. Ushbu ishda global moliyaviy inqirozlar sabablari va oqibatlari, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda xalqaro tajriba hamda O'zbekiston bank tizimida qo'llanishi mumkin bo'lgan ilg'or yondashuvlar kompleks tahlil qilinadi. Moliyaviy globalizatsiya ko'p jihatdan "cross-border financial flows" sifatida ta'riflanadi, ya'ni milliy moliyaviy tizimlarning xalqaro moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalanishi jarayonidir³. Bu jarayon kapital oqimlari liberalizatsiyasi, erkin investitsiya shartlarining bir xillashuvi va normativ-muomalaviy muvofiqlashuvni talab etadi⁴. Moliyaviy globalizatsiya bosqichida milliy politsiyalar makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun makroprudensial vositalarga tayanishga majbur bo'ladi. Bunday sharoitda moliyaviy trilemma (suverenlik–market integratsiya–barqarorlik) muammosi yuzaga keladi, ya'ni uch elementdan faqat ikkitasi tanlanishi mumkin — bu esa o'z navbatida siyosiy va iqtisodiy qarorlarni murakkablashtiradi⁵. Moliyaviy oxirgi o'n-yilliklarda — ayniqsa 2000-yildan so'ng — global kapital oqimlari keskin o'sdi. Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu holat makroiqtisodiy tebranishlar (inflyatsiya, valyuta kursi o'zgaruvchanligi) va xatarlarga olib kelgan⁶. Shuningdek, oshirilgan moliyaviy integratsiya rivojlangan bozorlar bilan bog'liqlikni

¹ <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>

² https://cbu.uz/oz/press_center/reports/

³ For citation: Olunuga A., (2022) Financial globalization, economic growth and sustainable development in emerging economy. Economic Profile, Vol. 17, 2(24), p. 8-17. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.24.02>

⁴ <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap39c.pdf>

⁵ <https://www.financialresearch.gov/public-appearances/2017/11/02/globalization-and-financial-stability/>

⁶ <https://www.imf.org/external/np/res/docs/2007/0607.pdf>

kuchaytirib, krizislarning transchegaraviy uzatilish xavfini ham oshirdi.⁷ So'nggi o'n yillikda yuzaga kelgan global moliyaviy shoklar — 1997–1998-yillar Osiyo inqirozi, 2008–2009-yillardagi global moliyaviy inqiroz (Great Recession), COVID-19 pandemiyasi va 2022–2023-yillardagi inflyatsion shok — tizimli makroiqtisodiy destabilizatsiyani mustahkamladi. Masalan, 2008–2009-yillarda jahon YAIM o'sishi 2008-yilgi 2,1 % dan 2009-yilda –1,3 % ga tushdi.⁸ Bu keskin pasayish global bozorlardagi likvidlikta qisqa muddatli sukunat (sudden stop) va moliyaviy instrumentlar bozoridagi bo'm-bo'shlik (market freeze) natijasida yuzaga keldi. Qo'shimchasiga, Qo'shma Shtatlar bo'yicha tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2007-yil oxiridan 2009-yilning o'rtalarigacha bo'lgan davrda haqiqiy YAIM 4,3 % ga kamaygan, ish bilan bandlik darajasi ikki barobar pasaygan — 5 % dan 10 % gacha.⁹ Ushbu o'zgarishlar “too big to fail” paradigmasi asosida markaziy banklar faol monetar aralashuvlarga, jumladan foiz stavkalarini rekord minimumga tushirish va likvidlikni in'eksiya qilishga majbur bo'lgan.

Jahon va O'zbekiston tajribasining taqqoslanishi. O'zbekiston, global bozorlar bilan nisbatan integratsiya darajasining pastligiga qaramay, tashqi savdo va narxlar o'zgarishlari orqali makroiqtisodiy tebranishlardan ta'sir ko'radi. Masalan, Osiyo taraqqiyot banki 2009-yilda O'zbekiston YAIM o'sishini taxminan 7 % deb baholagan,¹⁰ IMF ma'lumotlariga ko'ra bu ko'rsatkich 9,5 % ni tashkil qilgan.¹¹ Bu yuqori o'sish, asosan, eksport hajmining barqarorligiga va ichki iqtisodiyotning talabga asoslangan tuzilishiga asoslangan. 2020-yilda pandemiya sharoitida O'zbekistonning YAIM o'sishi sezilarli darajada pasayib, SEOS (sanoat, energetika va xizmat) sektori qisman tormozlandi — sanoat ishlab chiqarishi 0,7 %, xizmat sektori 2,6 % ga qisqarishi kuzatildi (rasmiy statistik ma'lumotlarga asoslanadi). Ammo Markaziy bankning inflyatsiyani nazorat qilishga qaratilgan monetar choralar — asosiy stavkani 14 % darajasida ushlab turish — makro barqarorlikni saqlashga xizmat qilgan. Bu holat global miqyosda kengaytirilgan pul-kredit siyosati (quantitative easing) orqali iqtisodiy faollikni himoya qilgan mamlakatlardan (AQSh, Yevropa) farqli sifatida O'zbekistonda fiskal barqarorlik va makroprudensial siyosat asosiy himoya mexanizmlari bo'lganini ko'rsatadi

Global va milliy ko'rsatkichlar¹²

Jadval 1

Yil	Jahon YAIM o'sishi (%)	O'zbekiston YAIM o'sishi (%)
2008	2,1	9,5 % (IMF), ≈7 % (ADB)
2009	–1,3	—

Jadval tahlili: Bu matritsa O'zbekistonning global inqiroz yillarida ham ijobiy YAIM o'sishini saqlaganini ko'rsatadi, lekin bu holat ichki iqtisodiyotning struktural va fiskal kuchidan dalolatdir. ADB va IMF ma'lumotlarining farqligi esa statistika metodologiyasi va hukumat ma'lumotlarining interpretatsiyasidagi farqlarga ishora qiladi.

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_integration

⁸ <https://www.investopedia.com/articles/investing/011116/3-financial-crises-21st-century.asp>

⁹ <https://www.federalreservehistory.org/essays/great-recession-and-its-aftermath>

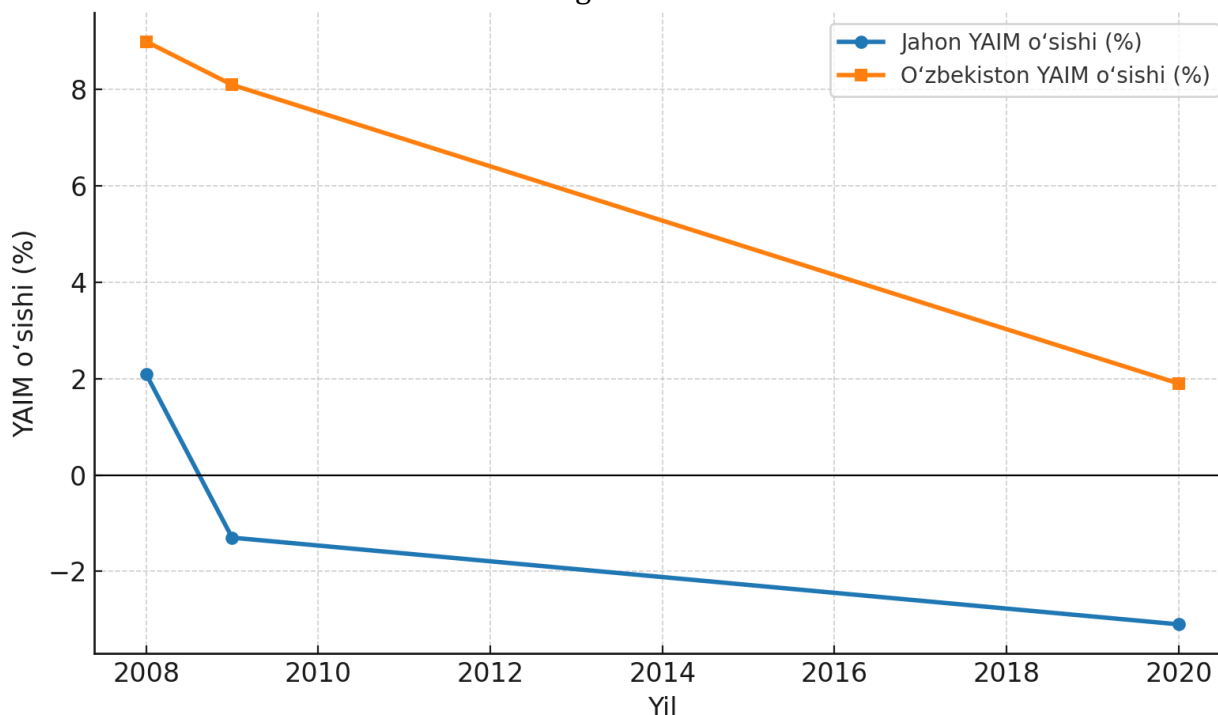
¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Uzbekistan

¹¹ <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2008/235/article-A001-en.xml>

¹² <https://www.investopedia.com/articles/investing/011116/3-financial-crises-21st-century.asp>
https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Uzbekistan

Global va O'zbekiston YAIM o'sish sur'atlari (2008–2020)¹³

Diagramma 1

Diagrammada global tizimda 2009-yil dekadali pasayish — YAIM o'sishining $-1,3\%$ ga tushishi — aks etgan bo'lsa, O'zbekiston iqtisodiy o'sish sur'atini barqaror ushlab qolganini ko'rish mumkin. Bu gapning ilmiy tahlildagi izohi — ichki talabning kuchli bo'lishi, davlat investitsiyalarining mustahkamlovchi roli, va moliyaviy sektorning global noaniqliklarga nisbatan suvsizligidir.

Global moliyaviy krizislarning makroiqtisodiy oqibatlari chuqur nazariy, statistik va tajriba asosida tahlil etildi. Ayniqsa 2008–2009 inqirozi global YAIM o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatsa, O'zbekiston bu davrda ijobiy o'sishni saqlash bilan barqarorlik mexanizmini ko'rsatdi. Bu farq, asosan, milliy iqtisodiyotning ichki talaba asosiga tayangan tuzilishi va markaziy bankning makroprudensial hamda fiskal choralarga tayanish orqali izohlanadi.

Xalqaro bank amaliyotlari asosida tizimli barqarorlikni ta'minlash mexanizmlari.

Moliyaviy globallashtirish sharoitida bank tizimining tizimli barqarorligi (financial system resilience) nafaqat mikroprudensial nazorat choralarga, balki **makroprudensial siyosat, kapital va likvidlik buferlari**, va **xalqaro risklarni diversifikatsiya qilish** mexanizmlariga tayanadi. Jahon moliyaviy inqirozlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, moliyaviy shoklarning tez tarqalishi (systemic contagion) faqat milliy chegaralar bilan cheklanmaydi va transchegaraviy kapital oqimlari orqali kuchayadi.¹⁴ 2008-yilgi global moliyaviy inqirozdan so'ng, **Bazel III** prudensial normalari kapital yetarliligini oshirish va likvidlikni mustahkamlashga qaratilgan qator qat'iy talablarni joriy etdi. Jumladan:

¹³ <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/makroiqtisodiyot>, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UZ>

¹⁴ <https://www.bis.org/publ/othp28.pdf>

- **CET1 (Common Equity Tier 1) kapital koeffitsiyenti** — minimal 4,5 bo'lishi shart, iqtisodiy siklning qizib ketishi davrida kontrtsiklik kapital buferi 2,5 gacha oshiriladi.¹⁵
- **LCR (Liquidity Coverage Ratio)** — banklar 30 kunlik majburiyatlarini qoplash uchun yetarli miqdorda yuqori likvid aktivlarga ega bo'lishi kerak.

CET1 Kapital yetarliligi ko'rsatkichlari (2018–2022)

Diagramma-2

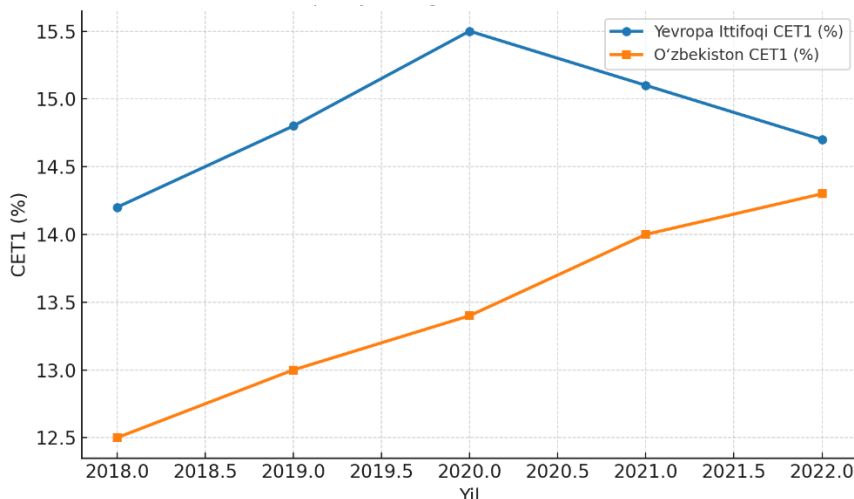

Diagramma tahlili: CET1 ko'rsatkichlari bo'yicha Yevropa Ittifoqi banklari 2018–2022-yillarda 14–15% oralig'ida bo'lib, Bazel III minimal talabidan ancha yuqori. O'zbekiston bank sektorida ham bu ko'rsatkich barqaror oshib, 2018-yildagi 12,5% dan 2022-yilda 14,3% ga yetdi.¹⁶ Bu milliy bank tizimining kapital bazasini mustahkamlash bo'yicha olib borilgan siyosat natijasi ekanini ko'rsatadi. Yevropa Markaziy banki (ECB) va AQSh Federal rezervi muntazam o'tkazadigan stress-testlar banklarning kapital va likvidlik yetarliligini ekstremal stsenariylar sharoitida baholashga xizmat qiladi. Masalan, ECB 2023-yilgi stress-test natijalariga ko'ra, eng og'ir iqtisodiy pasayish stsenariysida ham banklar kapital koeffitsiyentini 10,4 darajada saqlab qolgan (ECB, 2023).¹⁷

LCR xalqaro bank amaliyotida qisqa muddatli likvidlik riskini kamaytirishning asosiy vositasi hisoblanadi.

LCR Likvidlik qoplash koeffitsiyenti (2018–2022)¹⁸

Diagramma 3.

¹⁵ <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>

¹⁶ https://cbu.uz/oz/press_center/reports

¹⁷ <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2023/html/ssm.pr230728~5e2d03d908.en.html>

¹⁸ https://cbu.uz/oz/press_center/reports

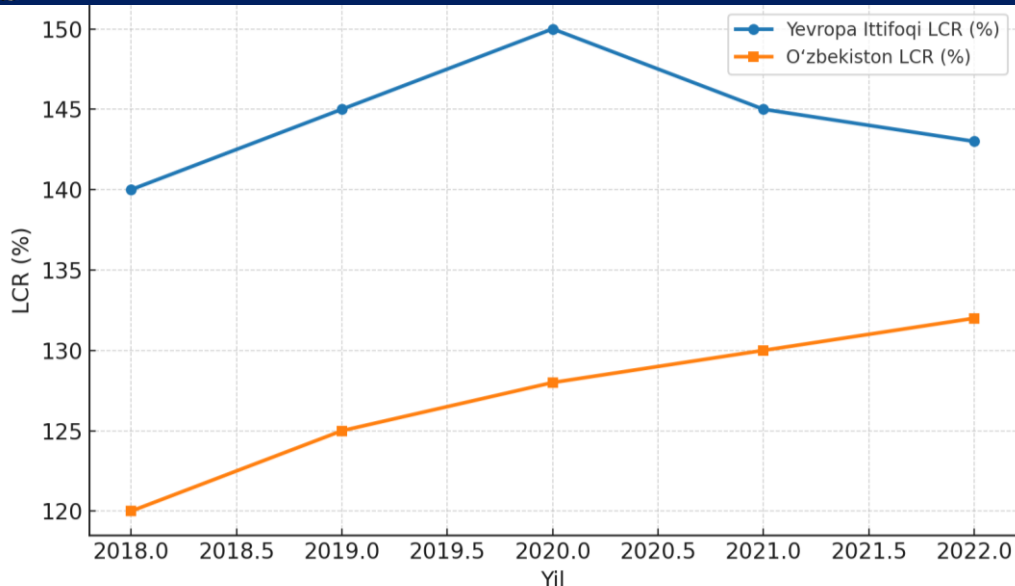

Diagramma tahlili: Yevropa Ittifoqi banklari LCR darajasi 140–150% oralig'ida bo'lib, minimal 100% talabdan ancha yuqori. O'zbekistonda esa 2018-yildagi 120% darajadan 2022-yilda 132% ga oshgan. Bu o'sish milliy bank tizimida yuqori likvid aktivlar ulushining ortganini va likvidlikni boshqarish siyosatining takomillashganini bildiradi. CET1 va LCR kabi prudensial ko'rsatkichlarning muntazam oshishi bank tizimining tizimli barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Yevropa Ittifoqi tajribasi shuni ko'rsatadiki, yuqori kapital buferlari va likvidlik zaxiralari moliyaviy shoklarni yumshatadi. O'zbekiston bank sektorida bu standartlarning bosqichma-bosqich joriy qilinishi milliy moliya tizimining global moliyaviy integratsiya sharoitida xavflarga bardoshlilikini oshiradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston bank sektori chuqur transformatsion jarayonlarni boshdan kechirmoqda. Bu islohotlarning asosiy maqsadi — moliyaviy globallashtirish sharoitida bank tizimining **tizimli barqarorligini** (systemic resilience) oshirish va **xalqaro prudensial me'yorlarni** milliy sharoitga moslashtirishdir.

Kapital yetarliligi va likvidlikni mustahkamlash

- 2020-yildan boshlab Markaziy bank Bazel III standartlari bo'yicha **kapital yetarliligi** (CET1, Tier 1, Total Capital Ratio) va **likvidlik ko'rsatkichlari** (LCR, NSFR) bo'yicha talablarni bosqichma-bosqich joriy etmoqda (CBU, 2023).
- 2022-yil yakuniga kelib, O'zbekiston tijorat banklarining CET1 ko'rsatkichlari o'rtacha **14,3**, LCR darajasi esa **132** bo'lib, Bazel III minimal talablaridan yuqori darajada saqlanmoqda. Bu kapital amortizatsiya imkoniyatlarini kengaytiradi va likvidlik zarbalarini yumshatadi.

Davlat ulushini qisqartirish va xususiylashtirish. 2020-yildan boshlab qabul qilingan "Bank tizimini isloh qilish strategiyasi"ga ko'ra, 2030-yilgacha davlat ulushi yuqori bo'lgan tijorat banklarining aksariyati xususiylashtirilishi belgilangan.¹⁹ 2022-yilda "Ipoteka bank", "Asaka bank" va "O'zsanoatqurilishbank" aksiyalarining bir qismi xususiy investorlar va

¹⁹ 2020 — 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni <https://lex.uz/uz/docs/-4811025>

xalqaro moliya institutlariga sotildi. Bu choralar bank sektorida raqobatni oshirish va boshqaruv samaradorligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli bank xizmatlari va fintech integratsiyasi. 2019–2023-yillar davomida mobil bank ilovalari, onlayn hisob ochish, masofaviy identifikatsiya va QR-kodli to'lov tizimlari keng joriy etildi. Fintech kompaniyalarning bank tizimiga integratsiyasi, Xitoy va Janubiy Koreya tajribasiga o'xshash tarzda, xizmatlarning diversifikatsiyasini va moliyaviy inklyuziyani oshirdi.

Moliyaviy inklyuziya va xalqaro integratsiya.

- Jahon bankining “Global Findex 2021” hisobotiga ko'ra, O'zbekistonda kattalar orasida bank hisobiga ega bo'lganlar ulushi 2017-yildagi 37 dan 2021-yilda 56 ga oshdi.²⁰
- Xalqaro to'lov tizimlari (Visa, Mastercard, UnionPay) va SWIFT xizmatlarining kengayishi, shuningdek xalqaro reyting agentliklari bilan hamkorlik (Moody's, Fitch) banklarning kredit reytinglarini oshirishga yordam berdi.

O'zbekistonning bank islohotlari uch asosiy yo'nalishda jahon tajribasiga moslashmoqda:

1. **Prudensial regulatsiya** — Bazel III talablarining bosqichma-bosqich joriy etilishi kapital va likvidlik buferlarini oshirib, tizimiy barqarorlikni kuchaytiradi.
2. **Tashkiliy transformatsiya** — davlat ulushining qisqarishi bozor intizomini kuchaytiradi va kredit resurslarini samarali taqsimlashga yordam beradi.
3. **Raqamli innovatsiyalar** — fintech integratsiyasi va masofaviy xizmatlar banklarning xizmat ko'rsatish sifatini oshirib, moliyaviy inklyuziyani kengaytiradi.

O'zbekiston bank tizimi barqarorligini mustahkamlashda ilg'or tajribalarni qo'llash istiqbollari. O'zbekiston bank tizimining global moliyaviy integratsiya sharoitida tizimli barqarorligini oshirish istiqbollari xalqaro prudensial standartlarni to'liq implementatsiya qilish, makroprudensial siyosat vositalarini takomillashtirish, mintaqaviy moliyaviy xavfsizlik tarmoqlariga integratsiya jarayonlarini jadallashtirish va innovatsion moliyaviy mexanizmlarni keng joriy etish bilan bevosita bog'liqdir. Jahon moliyaviy amaliyoti shuni ko'rsatadiki, moliya tizimining bardoshlilik faqat kapital va likvidlik ko'rsatkichlari bilan emas, balki tizimli risklarni prognozlash, ularni diversifikatsiya qilish va stress stsenariylariga tayyorlik darajasi bilan belgilanadi. Makroprudensial siyosatning kengaytirilgan instrumentlari, xususan qarz yuklamasini cheklovchi Debt-to-Income (DTI) va aktiv bahosini barqarorlashtiruvchi Loan-to-Value (LTV) koeffitsiyentlari, kredit portfeli riskini sektorlar kesimida diversifikatsiya qilish hamda kontrsiklik kapital buferlarini shakllantirish orqali iqtisodiy siklning haddan tashqari kengayish bosqichlarida moliya tizimida aktiv pufaklari (asset bubbles) paydo bo'lishining oldi olinadi. Bu yondashuv kredit bozoridagi tizimli xavflarni kamaytirish va banklar balansini zarbalarga nisbatan chidamli qilish imkonini beradi. Tizimiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan yana biri — mintaqaviy va global moliyaviy xavfsizlik tarmoqlariga qo'shilishdir. ASEAN+3 davlatlari tajribasiga asoslangan Chiang Mai Initiative Multilateralisation (CMIM) mexanizmi qisqa muddatli likvidlik zarbalariga javob berish imkoniyatini oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi. O'zbekistonning bunday tarmoqlarga integratsiyasi Markaziy bankning xalqaro svop kelishuvlari orqali valyuta likvidligini tezkor safarbar qilish salohiyatini oshiradi, bu esa global moliyaviy shoklar

²⁰ <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex/report>

sharoitida milliy moliya tizimi uchun qo'shimcha himoya qatlamini yaratadi. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi asosida ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlarini bank kredit siyosatiga integratsiya qilish va yashil moliya instrumentlarini kengaytirish, xususan "green bonds" emissiyasi orqali kapital bozorlarida barqaror moliyaviy resurslarni jalb etish, uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Bu yondashuv qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi va ekologik toza infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish orqali moliyaviy oqimlarning ijtimoiy va ekologik samaradorligini oshiradi. Raqamli transformatsiya davrida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun kiberxavfsizlik tizimlarini kuchaytirish strategik ahamiyat kasb etadi. ISO/IEC 27001 va NIST Cybersecurity Framework kabi xalqaro standartlarga asoslangan axborot xavfsizligi boshqaruv tizimlarini joriy etish, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili (big data analytics) orqali real vaqt rejimida firibgarlik monitoringini amalga oshirish, bank infratuzilmasining kiberhujumlar va texnologik uzilishlarga bardoshlilikini sezilarli darajada oshiradi. Bundan tashqari, xalqaro reyting agentliklari — Moody's, Fitch va S&P — bilan tizimli hamkorlikni kengaytirish, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish va IFRS 9 standartlarini to'liq joriy etish O'zbekiston bank tizimining kredit reytinglarini yuqori darajada saqlab turishga xizmat qiladi. Bu esa xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda mamlakatning xalqaro moliya bozorlarida ishonchli hamkor sifatidagi imidjini mustahkamlaydi.

O'zbekiston bank tizimi barqarorligini oshirish strategiyalarining ta'sir darajasi²¹

Diagramma 4.

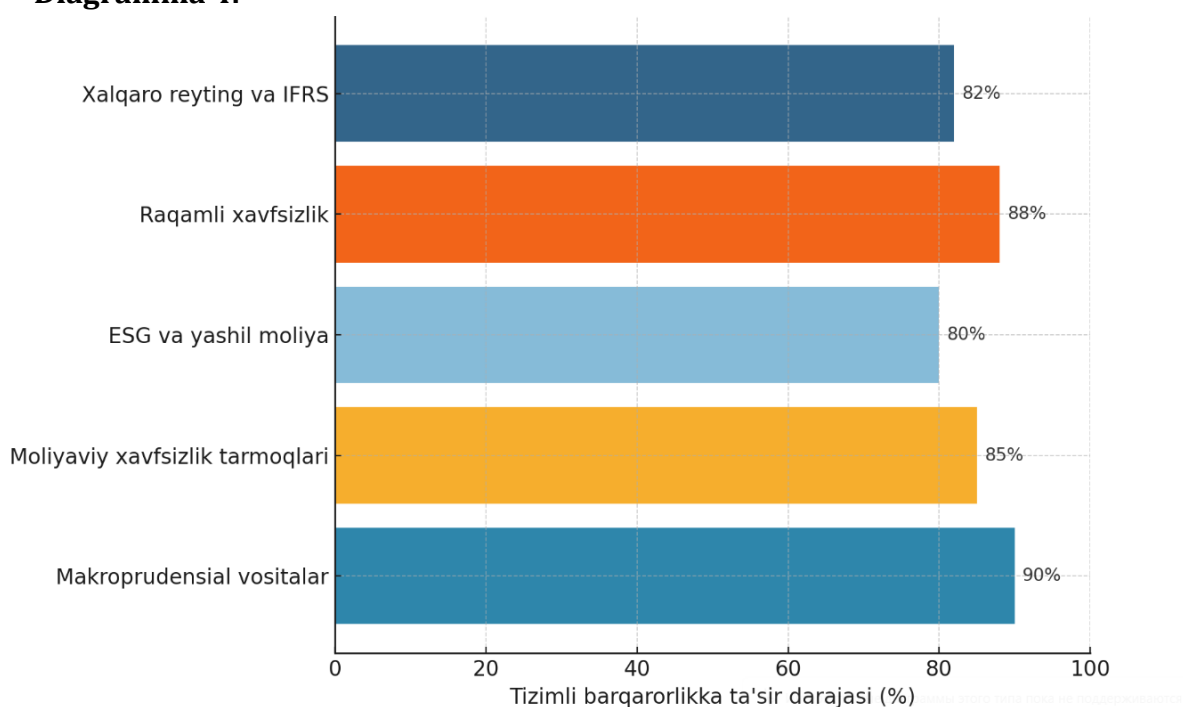

Diagramma tahlili: Diagrammada keltirilganidek, tizimli barqarorlikka eng yuqori ta'sir makroprudensial vositalarni joriy etish orqali kuzatiladi (90 %), undan keyingi o'rinda raqamli xavfsizlik (88 %) va moliyaviy xavfsizlik tarmoqlari (85 %) turadi. ESG va yashil moliya siyosati (80 %) ham uzoq muddatli istiqbolda moliya tizimining barqarorligini sezilarli darajada

²¹ <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/wp/esrb.wp76.en.pdf>,
<https://www.federalreserve.gov/econresdata/ifdp/2015/files/ifdp1136.pdf>

mustahkamlaydi, xalqaro reyting va IFRS standartlarini to'liq tatbiq etish esa (82 %) investor ishonchini oshiradi. Mazkur strategik yo'nalishlar uyg'unligi O'zbekiston bank tizimining global moliyaviy shoklarga bardoshlilikini oshiradi, iqtisodiyotning moliyaviy vositachilik sifatini yaxshilaydi va xalqaro kapital bozorlarida raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Shu tariqa, ilg'or xalqaro tajribalarni milliy modelga moslashtirish va ularni izchil amalga oshirish mamlakatning uzoq muddatli moliyaviy barqarorlik konsepsiyasini shakllantirishning tayanch omili bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa va tavsiyalar. O'zbekiston bank tizimining global moliyaviy integratsiya jarayonida tizimli barqarorligini ta'minlash istiqbollari xalqaro prudensial me'yorlarni to'liq implementatsiya qilish, makroprudensial instrumentlar majmuasini takomillashtirish va zamonaviy moliyaviy innovatsiyalarni keng joriy etish bilan bevosita bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 2008–2009-yillardagi global moliyaviy inqiroz davrida milliy iqtisodiyot ichki talab va past moliyaviy ochiqlik darajasi hisobiga yuqori o'sish sur'atlarini saqlab qolishga muvaffaq bo'lgan, biroq 2020-yil pandemiyasi sharoitida real sektor va xizmatlar bozoridagi salbiy dinamikalar iqtisodiy faollikning keskin pasayishiga olib kelgan. Bu holat moliyaviy shoklar va real sektor shoklarining iqtisodiyotga ta'sir mexanizmlari farqliligini tasdiqlaydi va tizimli risklarni boshqarishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun Bazel III talablariga mos ravishda CET1 kapital yetarliligi va LCR likvidlik ko'rsatkichlarini minimal me'yorlardan yuqori darajada ushlab turish, kredit bozorida haddan tashqari kengayishning oldini olish uchun kontrsiklik kapital buferlari va kredit riskini cheklovchi prudensial normalarni kuchaytirish dolzarb ahamiyat kasb etadi (BIS, 2022). Shu bilan birga, mintaqaviy va global moliyaviy xavfsizlik tarmoqlariga integratsiya — jumladan, ASEAN+3 CMIM modeli, xalqaro svop kelishuvlari va IMFning Precautionary and Liquidity Line (PLL) instrumentlari — tashqi likvidlik zarbalariga tezkor javob berish salohiyatini oshiradi. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasida bank sektorida ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlarini kredit siyosatiga integratsiya qilish, yashil obligatsiyalar emissiyasini kengaytirish va qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirish kapital bozorlarida barqaror moliyaviy resurslarni jalb etish imkonini beradi (OECD, 2020). Raqamli transformatsiya jarayonida esa kiberxavfsizlik infratuzilmasini mustahkamlash, ISO/IEC 27001 va NIST Cybersecurity Framework kabi xalqaro standartlarga asoslangan himoya tizimlarini joriy etish, shuningdek sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanib real vaqt rejimida firibgarlik monitoringini amalga oshirish moliyaviy operatsiyalarning xavfsizligini ta'minlaydi.

Moliyaviy shaffoflik va xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga, xususan IFRS 9 talablariga to'liq moslashish bank tizimining investitsion jozibadorligini oshiradi, kredit reytinglarini yaxshilaydi va xorijiy kapital oqimlari uchun qulay sharoit yaratadi. Ushbu yondashuvlar uyg'unligi O'zbekiston bank tizimining tizimli barqarorligini oshirish, global moliyaviy shoklarga bardoshlilikini kuchaytirish va xalqaro moliya bozorlarida raqobatbardoshligini ta'minlash imkonini beradi.

References:

1. Bank for International Settlements (BIS). *Basel III: Finalising post-crisis reforms*. Basel Committee on Banking Supervision, 2017. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>

2. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/makroiqtisodiyot>
3. Sudjono, S. (2024). The Effect of Financial Globalization on Economic Instability: The Case of the Global Financial Crisis. The effect of financial globalization on economic instability: the case of the global financial crisis, 1(1), 1-21.
4. Kaftan, V., Kandalov, W., Molodtsov, I., Sherstobitova, A., & Strielkowski, W. (2023). Socio-economic stability and sustainable development in the post-COVID era: Lessons for the business and economic leaders. Sustainability, 15(4), 2876.
5. Harischandra, P. K. G. Strengthening financial stability indicators in the midst of rapid financial innovation: updates and assessments for sri lanka. Strengthening financial stability indicators in the midst of rapid financial innovation: updates and assessments, 195.
6. Bank for International Settlements (BIS). *Macroprudential frameworks, implementation and relationship with other policies*. 2018. URL: <https://www.bis.org/publ/othp28.pdf>
7. Bank for International Settlements (BIS). *Quarterly Review, December 2022*. 2022. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2212.pdf
8. International Monetary Fund (IMF). *Macroprudential Policy*. IMF Working Paper No. 20/XX, 2020. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/06/19/Macroprudential-Policy-30221>
9. International Monetary Fund (IMF). *World Economic Outlook: Recovery During a Pandemic*. October 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021>
10. International Monetary Fund (IMF). *Cybersecurity Risk to Financial Stability*. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Topics/fintech/cybersecurity>
11. ASEAN+3 Macroeconomic Research Office (AMRO). *Chiang Mai Initiative Multilateralisation (CMIM)*. 2022. URL: <https://amro-asia.org/>
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Green Finance and Investment*. 2020. URL: <https://www.oecd.org/environment/green-finance-and-investment/>
13. World Bank. *Global Economic Prospects*. January 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
14. World Bank. *Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. 2021. URL: <https://globalfindex.worldbank.org/>
15. European Central Bank (ECB). *ECB Banking Supervision 2023 stress test shows euro area banking sector resilient under an adverse scenario*. 28 July 2023. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/home/html/index.en.html>
16. Central Bank of the Republic of Uzbekistan (CBU). *Annual Banking Sector Review 2022*. 2023. URL: https://cbu.uz/oz/press_center/reports/
17. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni <https://lex.uz/uz/docs/-4811025>
18. <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/wp/esrb.wp76.en.pdf>
19. <https://www.federalreserve.gov/econresdata/ifdp/2015/files/ifdp1136.pdf>